

УДК 159.9.072:378.146
Р 36

*Затверджено рішенням Вченої ради
Південноукраїнського національного педагогічного університету
імені К.Д.Ушинського
(протокол №2 від 28.09.2017р.*

Рецензенти:

Моляко Валентин Олексійович, дійсний член НАПН України, доктор психологічних наук, професор;

Яценко Тамара Семенівна, дійсний член НАПН України, доктор психологічних наук, професор.

Рекреаційна психологія дитинства: теорія і практика. Кол. монографія.
Р 36 /За загальною редакцією С.М. Симоненко. – К.: «Центр учбової літератури»
2017. – 320 с.

ISBN 978-611-01-1103-4

В монографії розкриваються наукові розробки кафедри психології розвитку і соціальних комунікацій Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського та співробітників психологічної служби УДЦ «Молода гвардія» в галузі рекреаційної психології дитинства. Розкриваються актуальні проблеми, механізми і закономірності відновлення психологічного здоров'я та особистісного розвитку дітей в умовах рекреації.

Розраховано на студентів, магістрантів, аспірантів психологічних факультетів, а також психологів науковців, практичних психологів та педагогів-організаторів, що працюють в дитячих оздоровчих закладах.

ISBN 978-611-01-1103-4

УДК 159.9.072:378.146

© Авторський колектив 2017.

ЗМІСТ

ВСТУПНЕ СЛОВО	5
Симоненко С.М. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНОЇ ПСИХОЛОГІЇ ДИТИНСТВА	7
Лебединський Е.Б. ТВОРЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ ОСОБИСТОСТІ ШКОЛЯРА: ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ В УМОВАХ РЕКРЕАЦІЇ	18
А. В. Массанов ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ ЗІ СТРЕСОВИМИ ТА ПОСТСТРЕСОВИМИ СТАНАМИ У ДІТЕЙ В УМОВАХ РЕКРЕАЦІЇ	34
Плохих В.В. ІНФОРМАЦІЙНІ АДИКЦІЇ У ПІДЛІТКІВ ТА ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ.	57
Грек О.М. РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ РЕКРЕАЦІЇ	84
Цибух Л.М. ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ ПСИХОЛОГА З ТРИВОЖНИМИ ДІТЬМИ ТА ПІДЛІТКАМИ В ДИТЯЧИХ ЦЕНТРАХ	116
Денисенко А.О. СУЇЦИДАЛЬНА ПОВЕДІНКА ТА МЕХАНІЗМИ ЇЇ ПРОЯВУ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ	142
Цибух Л.М. РОБОТА ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА З ПІДЛІТКАМИ, ЯКІ ПЕРЕЖИЛИ ПСИХОТРАВМУЮЧУ СИТУАЦІЮ.	159

Массанов А. В.	
ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ДІТЕЙ-СИРИТ	185
Розіна І.В.	
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ АДАПТАЦІЇ У ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ РЕКРЕАЦІЇ	198
Симоненко С.М., Грек О.М.	
МЕТОД ІЗО-ДЕЛЬФІНОТЕРАПІЇ В РОБОТІ З ОСОБИСТІСНИМИ ПРОБЛЕМАМИ У ДІТЕЙ І ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ РЕКРЕАЦІЇ	222
Щубелка Н.В.	
ДО ПОБУДОВИ НОВОЇ МОДЕЛІ СУЧАСНОГО ДИТЯЧОГО ОЗДОРОВЛЕННЯ ТА ВІДПОЧИНКУ	231
Костюніна О.В.	
ПСИХОЛОГІЧНА СТРУКТУРА ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ПЕДАГОГА- ОРГАНІЗАТОРА РЕКРЕАЦІЙНОГО ЗАКЛАДУ: СТРУКТУРНО- ІНТЕГРАЛЬНА 3D МОДЕЛЬ ТА ЇЇ ПРИКЛАДНЕ ВТІЛЕННЯ	243
Леженко І.В.	
ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ПЕДАГОГІВ- ОРГАНІЗАТОРІВ В ПЕРІОД РОБОТИ В ДИТЯЧОМУ ОЗДОРОВЧОМУ ЗАКЛАДІ	266
АВТОРИ	296
ДОДАТКИ	298

ВСТУПНЕ СЛОВО

Монографія, яку ми презентуємо, — результат багаторічних наукових досліджень з проблеми рекреаційної психології дитинства, які проводяться кафедрою психології розвитку і соціальних комунікацій Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського у співробітництві з колективом Українського дитячого центру «Молода гвардія». Актуальність проблеми дослідження очевидна, як і беззаперечне теоретичне і практичне значення одержаних результатів, які є на проміжному етапі у своїй розробленості, а не на завершальному, що відкриває для нас як науковців подальшу перспективу досліджень означеного напрямку.

В монографії представлені конкретні дослідження, які ведуться у цьому напрямку і є актуальними, а саме: особливості розвитку творчого потенціалу особистості дитини та її креативних здібностей в умовах рекреації; особливості роботи практичних психологів з тривожними дітьми, запобігання суїцидів у підлітковому та юнацькому віці. Розкриваються психологічні механізми роботи з підлітками, які пережили психотравмуючу ситуацію та специфіка роботи практичних психологів зі стресовими і постстресовими станами у дітей в рекреаційних умовах. Пристальної уваги і наукової розробки в наш час потребують інформаційні адикції у дітей і підлітків та їх психопрофілактика і психокорекція в рекреаційний період.

Особливу категорію становлять діти-сиріти та діти з неблагополучних родин, в монографії розкривається специфіка психологічного супроводу означеної категорії дітей співробітниками психологічної служби оздоровчих закладів. Розкриваються особливості адаптації дітей та підлітків до умов рекреаційного закладу та роль психологічного супроводу в прискоренні цього процесу.

Співробітниками кафедри розробляються і апробуються нові методи діагностики та інноваційні розвивальні і корекційні технології роботи з дітьми в умовах рекреаційного закладу. Одним з таких оригінальних методів є проєктивний метод ізо-дельфінотерапії (оснований на роботі з малюнками дельфінів), який успішно нами використовується для діагностики проблем особистісної сфери дітей та підлітків і подальшої їх терапії і корекції.

В монографії до уваги читачів представлено нову модель сучасного дитячого оздоровлення та відпочинку, де розкривається значуща роль

взаємозв'язку та співпраці між психологічною наукою та педагогічною практикою.

Велика увага в нашій дослідницькій та практичній роботі приділяється не тільки дітям, що відпочивають в оздоровчих закладах, а і педагогам-організаторам, які працюють з ними в цих закладах. Вони теж потребують психологічного супроводу, особливо студенти-практиканти та починаючі педагоги-організатори в період їх адаптації до роботи в дитячому оздоровчому закладі та у випадках їх емоційного вигорання. Інноваційним є дослідження психологічної структури професійної ідентичності педагога-організатора рекреаційного закладу, що представлена у вигляді структурно-інтегральної 3D — моделі та показано її прикладне втілення в процесі психологічної підтримки означених спеціалістів. Необхідно зазначити, що в нашій монографії представлено далеко не повний перелік досліджень, які проводяться науковцями нашої кафедри в галузі рекреаційної психології дитинства, по мірі завершеності сподіваємось на подальше їх оприлюднення.

Узагальнюючи означене, можна зробити висновок про актуальність і практичну значущість розвитку рекреаційної психології дитинства як напряму вікової і педагогічної психології, але який базується на конкретних закономірностях й соціальної, загальної психології, психології особистості, психології праці, спеціальної психології, психодіагностики, психокорекції, тощо.

Проблеми, які досліджуються в рамках рекреаційної психології дитинства мають багатовекторність і широкоплановість і набувають значення не лише для психологічної теорії і практики, але й для багатьох інших наук, зокрема філософії, педагогіки, фізіології, соціології, тощо.

Подальший розвиток психологічної теорії рекреаційної психології дитинства має своє прикладне втілення в підготовці фахівців-психологів і педагогів до діяльності в рекреаційних закладах в галузі психологічного оздоровлення та розвитку особистісного творчого потенціалу дітей і молоді, що переконливо свідчить про нагальну потребу подальшого проведення означених наукових досліджень та їх перспективність.

Симоненко С.М.,

д. психол.н, професор,
завідувач кафедри психології
психології розвитку і соціальних комунікацій.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНОЇ ПСИХОЛОГІЇ ДИТИНСТВА

Симоненко С.М.

Актуальною і однією з найбільш важливих проблем сучасного суспільства є збереження психічного і фізичного здоров'я молодого покоління, формування духовно багатого, гармонійно розвиненої, творчо обдарованої особистості. Одним з напрямків психологічної науки, яка покликана вирішувати цю глобальну для соціуму проблему є рекреаційна психологія, і в, зокрема, рекреаційна психологія дитинства.

Здоров'я як фізичне, так і психічне залежить від багатьох факторів: соціальних, економічних, екологічних, тощо. Сучасні реалії життя, з його політичною, соціальною, економічною нестабільністю, війною та екологічними катаклізмами; темп життя і потік інформації, який постійно прискорюється, призводять до перевантаження психічної діяльності дитини, створюють труднощі в його психологічній орієнтації, психологічні прояви стресорної реакції в ряді випадків призводять до захворювань, до психічних порушень.

У психологічній літературі часто терміни «психічне здоров'я», «психологічне здоров'я», «духовне здоров'я» використовуються як синоніми. У матеріалах Всесвітньої федерації психічного здоров'я термін «психічне здоров'я» не зводиться до психічних розладів, які є предметом психіатрії. Наведу деякі положення, які містяться там щодо психічного здоров'я: психічне здоров'я — це набагато більше, ніж просто відсутність психічних захворювань. Психічне здоров'я — це те, що ми всі хочемо мати, причому незалежно від того, знаємо ми, що це таке, чи ні. Коли ми говоримо про щастя, душевний спокій, радість або задоволення, ми говоримо про психічне здоров'я. Поняття психічне здоров'я охоплює шляхи гармонізації людини, її бажань, амбіцій, здібностей, ідеалів, почуттів і свідомості [5].

У сучасній психології розвиваються уявлення про багаторівневість психічного здоров'я. Основою такого підходу є дані про те, що вищий рівень психічного здоров'я пов'язаний з адекватним особистісним продукуванням смислових орієнтирів, визначенням загального сенсу жит-

тя, життєвих стратегій, відносин до інших, себе,- і робить регулюючий вплив на нижчі рівні. Так, на думку. М.Джеход [4], в цю багаторівневу структуру входять такі компоненти, як: позитивне ставлення до себе, оптимальний розвиток, зростання і самоактуалізація особистості, психічна інтеграція (автентичність, конгруентність, особиста автономія), реалістичне сприйняття оточуючих, вміння адекватно впливати на людей. Рівні психічного здоров'я можна визначити на основі таких показників, як: відношення до себе; ставлення до інших; здатність справлятися з потребами життя.

Істотний внесок в розробку гуманістичної концепції психічно здорової особистості внесли психологи: Г.Олпорт, В.Франкл, А.Маслоу, К.Роджерс та інші. Вони запропонували наступні риси психічно здорової особистості: вона вільно ставить перед собою цілі і вірить в свої можливості досягнення життєвих планів. Такі цілі, як правило, реальні, тому що людина здатна об'єктивно оцінювати свої можливості і здібності. Людина бере відповідальність за свої вчинки. Таким особистостям притаманні творчі здібності. Їм властива повага до себе та інших, демократичність у стосунках з іншими, відмова від лицемірства і маніпулювання як способу впливу.

Сучасні психологічні дослідження показують, що у більшості школярів існують проблеми особистісного розвитку, пов'язані з адекватністю самооцінки і самоідентичності, тривожністю, невротичними розладами, самовідношенням, вольовим самоконтролем і мотивацією досягнень, з комунікативними бар'єрами, почуттям громадянського обов'язку і проявами асоціальної поведінки, з розумінням важливості розвитку себе як особистості, а також з усвідомленням важливості особистісних і психологічних аспектів професійного самовизначення. Психічне здоров'я дитини пов'язане з її стійкістю до стресу і дистресу, тобто не тільки пізнавальних, але і емоційних перевантажень.

В саморозвитку кожної дитини, збереження і корекції її психічного здоров'я значну роль може зіграти психологічний супровід в рекреаційний період, що сприяє розвитку особистісного потенціалу дитини, останній і досі в психологічній науці є недостатньо вивченим.

Так склалося, що надання психологічної допомоги дітям здійснюється переважно на протязі навчального року, супроводжуючи навча-

льний процес, а період літнього відпочинку залишається поза увагою психологів, хоча психологічні труднощі, проблеми і ускладнення в період відпочинку не зникають, нікуди не діваються. Більш того, якщо розглядати літній період як час відновлення здоров'я, в тому числі психічного, то саме цей період необхідно визнати найбільш сприятливим для надання повноцінної психологічної допомоги, що виступає особливо важливим для установ організованого дитячого відпочинку, перш за все роботи дитячих оздоровчих центрів, таборів, тощо.

Поняття «рекреація» (*фр. récréation* < *лат. Recreatio*, відновлення), тлумачиться як «канікули або зміна в школі», а більш пізніше значення, «відпочинок, відновлення сил людини, витрачених в процесі праці». Екологічний словник пропонує інтерпретацію поняття «рекреація» (*пол. recreacja* — *відпочинок, відновлення, одужання*) як, «відновлення здоров'я та працездатності шляхом відпочинку на лоні природи або під час туристичної поїздки (походу), пов'язаної з відвідуванням цікавих для огляду місць (національних парків, природних, архітектурних, історичних пам'ятників, музеїв і т. п.)

Під *рекреаційним періодом* ми розуміємо період організації життя суб'єкта, під час якого він відновлює (підтримує, зміцнює) своє психічне і фізичне здоров'я. Саме протягом цього періоду суб'єкт має можливість не тільки відпочити, набратися сил, оздоровитися, а й отримати нові стимули і установки для свого саморозвитку, переосмислити певні етапи свого життєвого шляху, поставити перед собою нові завдання і відкрити нові перспективи своєї подальшої діяльності. Виходячи з цього, рекреаційна психологія дитинства є одним з важливих напрямів сучасної психології, тому що покликана вирішувати актуальну для особистості та соціуму проблему збереження психічного і соматичного здоров'я населення, і, зокрема, дітей та молоді.

Рекреаційну психологію дитинства ми розглядаємо як один із напрямів вікової та педагогічної психології, в рамках якої мають вивчатися особливості розвитку особистості дітей і підлітків в умовах рекреації, тобто в період, коли дитина відновлює (підтримує, зміцнює) своє фізичне та психічне здоров'я.

Саме протягом рекреаційного періоду дитина має можливість не тільки відпочити, набратися сил, оздоровитися в фізичному плані, а й отримати нові стимули і установки для свого саморозвитку.

Кафедрою психології розвитку і соціальних комунікацій Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського в Українському дитячому центрі «Молода гвардія» створено і успішно реалізується протягом семи років проект «Рекреаційна психологія дитинства», основними напрямками діяльності якого є: науково-практична; науково-методична; науково-дослідна; науково-консультативна робота. Виходячи з яких, УДЦ «Молода гвардія» є творчим експериментальним майданчиком для розвитку та апробації наукових інноваційних діагностичних, розвивальних і реабілітаційних психологічних технологій саморозвитку особистості школярів і збереження їх психічного здоров'я; експериментальним майданчиком для наукових досліджень в галузі рекреаційної психології.

Напрямки роботи, в рамках проекту: науково-практична; науково-методична; науково-дослідна; науково-консультативна робота.

1. Науково-практична робота.

1. Психодіагностичне дослідження проблем в особистісній, міжособистісній і пізнавальній сфері, (виявлення проблемних зон розвитку за допомогою методів експрес-діагностики). Профдіагностика і профорієнтація старшокласників.

1.2. Розвиток інтелектуальних і творчих здібностей у дітей і підлітків.

1.3. Формування ціннісно-мотиваційної сфери дитини, здатності до саморозвитку та самореалізації його особистісного потенціалу та гендерної самоідентичності. Відновлення психологічного здоров'я дитини.

1.4. Корекційна і реабілітаційна робота з проблемними зонами особистості дитини та міжособистісних відносин в умовах рекреації.

1.5. Профдіагностична і профорієнтаційна робота.

2. Науково-методична робота.

Дитячий центр «Молода гвардія» є творчим експериментальним майданчиком для розвитку та апробації інноваційних наукових діагностичних, розвиваючих і реабілітаційних психологічних технологій з розвитку особистості школярів і збереження їх психічного здоров'я.

3. Науково-дослідна робота.

Дитячий центр «Молода гвардія» як науково — експериментальний майданчик для наукових досліджень в галузі рекреаційної психології.

4. Науково-консультаційна робота.

Психологи, які працюють в УДЦ «Молода гвардія» проводять консультування педагогів-організаторів по роботі з дітьми. А також дітей і батьків з різних психологічних проблем.

4. Корекційна і реабілітаційна робота.

4.1. Робота з важковиховуваними дітьми і підлітками (з дітьми з інтернатів, сиротами, дітьми з малозабезпечених сімей і інше.)

4.2. Корекція комунікативних навичок, особистісних рис, які заважають дитині в міжособистісному спілкуванні, в пізнанні навколишнього світу і саморозвитку особистості, корекція проблемних зон кризи підліткового віку, зняття стресових і постстресових станів.

4.3. Психотерапевтична практика вирішення особистісних проблем

4.4. Психологічна допомога в період адаптації в рекреаційному середовищі.

5. Наставницько-просвітницька та профдіагностична робота з педагогічним персоналом (лекції, тренінги, ділові ігри).

Науково-консультативна і просвітницька робота ведеться з педагогічним персоналом (лекції, тренінги, ділові ігри).

Форми роботи: індивідуальні, групові, ігрові тренінги, індивідуальні консультації, бесіди, психотерапевтичні ігри та інше.

В рамках нашого проекту і розробки завдань рекреаційної психології дитинства: була створена *психологічна служба*, яка здійснює психологічний супровід психічного здоров'я дітей та молоді в рекреаційний період, а також займається пропедевтикою у підростаючого покоління знань про своє психічне здоров'я, закладає основи саморозвитку інтелектуального і особистісного потенціалу дитини. Організація психологічної служби в закладах рекреаційного типу, вимагає створення відповідної моделі психологічної служби. Виходячи з суб'єктно-діяльнісного підходу до розвитку багатопланової рекреаційної діяльності, вона повинна включати такі складові, як: лікувально-оздоровча, соціокультурна, навчальна, розвивальна (корекційна, формувальна).

Узагальнюючи теоретичні та емпіричні дослідження проблеми психологічного супроводу можна констатувати відсутність єдиного підходу до його розуміння.

Сутнісна характеристика психологічного супроводу в літературі трактується в декількох аспектах: — як один з видів соціального патронажу — комплексна система соціальної підтримки та психологічної допомоги, що здійснюється соціально-психологічними службами; — як інтеграційна технологія по створенню умов для відновлення потенціалу розвитку особистості, внаслідок чого запускаються механізми саморозвитку, які активізують власні ресурси людини; — як особливий процес відносин між супроводжувачем і тими, хто потребує допомоги, заснований на принципах гуманного ставлення до особистості, віри в її сили, кваліфікованої допомоги і підтримки природного розвитку; — як недирижувана форма надання психологічної допомоги здоровим людям; — як цілісний і безперервний процес вивчення і аналізу, формування та розвитку особистості, профілактики емоційних зривів, психологічної перенапруги.

Теоретично встановлено, що *психологічний супровід* разом з психологічним консультуванням, психотерапією і психологічною корекцією, є одним з основних напрямків психологічної підтримки особистості, яка є важливою ланкою психологічної допомоги (система психологічних дій, націлених на виправлення наявних недоліків у розвитку психічних функцій і особистісних якостей), система заходів, спрямованих на зниження емоційного дискомфорту, зміцнення впевненості в можливостях, формування і встановлення адекватних відносин з іншими людьми.

Успішно організований психологічний супровід дозволяє відкрити особистості можливості самовдосконалення та самореалізації. Програма психологічного супроводу повинна ґрунтуватися на умовах системності та цілеспрямованості, полісуб'єктності і особистісної орієнтованості, спрямованості на формування ситуації розвитку особистості і тих параметрів, які є значущими в кожен з етапів її рекреаційного періоду.

Встановлено, що психологічний супровід необхідно розглядати як процес, як цілісну діяльність психолога, в рамках якої можуть бути виділені три обов'язкові взаємопов'язані компоненти: систематичне від-

теження психолого-педагогічного статусу об'єкта впливу і динаміки його психічного розвитку в процесі виділеного періоду.

Психологічний супровід має будуватися на *принципах*: науковості — здійснення діяльності на основі досягнень сучасної науки з використанням діагностичних методик; гуманізації — пріоритету інтересів особистості дитини; особистісно орієнтованого виховання і навчання; сенситивності — урахування вікової періодизації в розвитку певних видів психічної діяльності; індивідуального підходу — урахування індивідуальних темпів і спрямованості розвитку особистості; діяльнісного підходу — вивчення особистості в процесі рекреаційної діяльності, приймаючи за головний показник динаміку розвитку певних якостей особистості; системності — розгляду явищ в системі психолого-педагогічного процесу і сукупності взаємодій суб'єктів оздоровчого процесу.

Психологічний супровід в рекреаційний період — це система заходів, спрямованих на відновлення (корекцію), підтримку і зміцнення психічного здоров'я, розвиток і самоактуалізацію особистості школярів, їх творчого потенціалу (з урахуванням вікових особливостей та провідної діяльності в молодшому шкільному, підлітковому та юнацькому віці). Зміст психологічного супроводу носить варіативний і багаторівневий характер.

У *методичну* частину системи психологічного супроводу включена: базова психодіагностика (оцінка рівня психологічного розвитку дитини та її особистісних проблем); програмування психологічного розвитку (розробка групової та індивідуальної програми розвивальних чи психотерапевтичних заходів); моніторинг і оперативна діагностика (тобто організація зворотнього зв'язку про психічний стан особистості); корекція програми (застосування при необхідності додаткових заходів); настройка (створення адекватного психічного стану); відновлення (компенсація негативних наслідків) розвиток і формування особистісного творчого потенціалу школяра.

Необхідно відзначити поетапність психологічного супроводу: 1). підготовчий етап; 2). діагностичний етап, виявлення проблемних зон, які вимагають зміни й удосконалення; 3). пошуковий етап, апробація впливу різних форм і методів роботи психологів в рекреаційних закладах,

спрямованих на розвиток особистості; 4). формувальний етап, освоєння особистісно-розвивальних стратегій діяльності та поведінки, які створюють умови для саморозвитку і збільшення особистісних ресурсів в процесі суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників рекреаційної діяльності.

Завдання які вирішує психологічний супровід: діагностика; розвиток; формування; корекція; реабілітація дітей та молоді; їх психологічне розвантаження; виконання програм особистісного зростання в рекреаційний (оздоровлювальний) період.

Всі види психологічної роботи зі школярами-рекреантами проводяться з урахуванням вікових особливостей і специфіки контингенту школярів: діти з малозабезпечених і багатодітних сімей; діти-сироти та напівсироти; діти ПБП (позбавлення батьківських прав); діти з благополучних сімей; діти з особливими потребами; діти, які перебувають на диспансерному обліку, обдаровані діти. Психологічною роботою охоплені всі три дружини: «Зоряна», «Прибережна» і «Сонячна».

Гостра необхідність надання психологічної допомоги дітям-рекреантам диктується даними, отриманими в ході досліджень, проведених психологічною службою на базі Українського дитячого центру «Молода Гвардія». Систематизація отриманих даних дозволила окреслити досить широкий спектр проблемних зон дітей-рекреантів, таких як: труднощі адаптації, підвищений рівень тривожності, фобічні, депресивні, стресові і постстресові стани, комунікаційні труднощі, проблеми пов'язані з неадекватною самооцінкою, труднощі гендерної ідентифікації, негативний емоційний фон та інше.

Аналізуючи отримані дані необхідно зазначити, що кожна вікова група має свою специфіку вираженості тих чи інших проблем, які можуть бути пов'язані як з віковими та індивідуальними особливостями розвитку, провідною діяльністю у певному віці, так і з впливом соціальних умов.

Виявлена вираженість проблемних зон в кожному віковому періоді виступила основою для розробки та апробації корекційно-розвивальних занять для дітей-рекреантів Українського дитячого центру «Молода гвардія», спрямованих на відновлення, підтримку психічного здоров'я, розвиток творчого потенціалу, самоактуалізацію особистості школярів.

За сім років роботи психологічної служби психологічним супроводом в таборах: «Зоряний» і «Сонячний» протягом року і в таборі «Прибережний» в літній період було охоплено близько 24 000 тис. дітей та молоді, що відпочивали в УДЦ «Молода гвардія».

Серед проблем, які були виявлені під час роботи з дітьми-рекреантами: це проблеми адаптації (53%) і з кожною зміною спостерігається зростання числа рекреантів, які мають ці проблеми. Особливо це спостерігається в літні зміни серед дітей з повних благополучних сімей. Найбільш вираженими проблемами у школярів є підвищена тривожність і прояв страхів. Також спостерігаються відмінності в рівні самооцінки, а саме у дітей з повних і благополучних сімей рівень самооцінки адекватний і завищений, а у дітей, які відносяться до соціальної категорії — занижена самооцінка, особливо у рекреантів з опікунами і зі шкіл-інтернатів. Школярі досить часто виявляють фізичну агресію, особливо хлопчики, що вимагає постійної індивідуальної роботи з цими дітьми, а дівчатка більше використовують вербальну агресію. Однак спостерігається зростання числа дівчаток, у яких виражений високий рівень фізичної агресії. У порівнянні з 2011-2012 роками, де ворожість і жорстокість виявляли лише 7% рекреантів, то за період 2013-2017 кількість таких дітей зросла до 15%.

З кожним роком спостерігається тенденція до зростання числа дітей, що мають почуття самотності, відчуття непотрібності і проблеми в спілкуванні — це діти, які втратили батьків і виховуються опікунами, діти з прийомних сімей.

Особлива увага приділялася дітям з ознаками деструктивної поведінки, це діти насильства, діти, які схильні до агресії, самоагресії, до крадіжок, до втеч, до різних форм адитивної поведінки.

За період супроводу підлітків- рекреантів було виявлено, що найбільш вираженими труднощами в цьому віці є труднощі адаптації, проблеми невпевненості в собі, проблеми пов'язані з відчуттям непотрібності, самотності, високий рівень тривожності і страхів, проблеми в спілкуванні, міжособистісній взаємодії, агресивність, схильність до ситуативної агресії, різні прояви адикції (залежності) (35%), є прояви інтернет-залежності у хлопців, особливо комп'ютерна ігроманія, у дівчаток найбільш вираженими є незадоволеність собою, демонстративність, праг-

нення отримувати все будь-яким шляхом. Виходячи з цього, необхідно зазначити, що боротьба в рекреаційний період з різними формами адикції є дуже актуальною проблемою, бо в Інтернет-просторі наразі налічується 1400 різних деструктивних антисоціальних груп («Синій кит», «Собачий кайф» та інші), що загрожують життю дітей та підлітків. Наразі постає питання про створення і впровадження в діяльність психологічних служб дитячих оздоровчих організацій заходів інформаційної безпеки дитинства.

У порівнянні з 2011-2012 роками, за останні два роки збільшилася кількість рекреантів, які перенесли психотравму в минулому (до цього числа підлітків відносяться рекреанти з неповних сімей, дитячих будинків і сімей-опікунів). Збільшилась кількість дітей, які бояться смерті — це діти з регіону, де проходять бойові дії. Спостерігається зростання числа рекреантів, які не мали досвіду роботи з психологом або мали негативний досвід, тому заперечують будь-яку допомогу з боку психологічної служби, вважаючи що дитині буде завдано шкоди.

Виходячи з результатів діагностики тренінгові заняття конструюються відповідно до виявлених проблем у дітей-рекреантів в кожному загоні. В ході проведення тренінгових занять здійснювалося також спостереження, моніторинг психічного стану дитини.

Починаючи з 2014 року відбувається активний розвиток симптоматики, що входить до складу ПТРС. Дана тенденція обумовлена зовнішньою ситуацією і веде до розвитку пограничних і психотичних епізодів.

Подальший розвиток ситуації організованого насильства, непередбачуваності зовнішнього середовища неминуче призведе до психотичних, пограничних епізодів, підвищенню агресивності в соціумі, збільшення діагностування психосоматичних станів, в першу чергу у дітей.

На сьогоднішній день ми можемо впевнено діагностувати в тій чи іншій мірі наявність симптоматики ПТРС більш, ніж у 43% дітей і значно більший відсоток у дітей зі східних областей України (до 74%). Це вимагає пильної уваги, корекційної та реабілітаційної роботи психологічної служби в дитячих установах рекреаційного типу.

Актуальним напрямком рекреаційної психології є психологічний супровід інтеграції дітей з особливими потребами в середовище здорових однолітків (інклюзивні загоони). Рекреаційні умови, в силу своєї

специфіки дають велику свободу для організації дозвілля, виховання і розвитку соціальних взаємин між дітьми, розширенню діапазону терапевтичних заходів для дітей з обмеженими можливостями і можуть сприяти подоланню сегрегації дітей і їх інклюзії в дитячі колективи.

Актуальні проблеми рекреаційної психології дитинства ще далекі від свого вирішення в плані як теорії, так і практики. Необхідні подальші дослідження в галузі рекреаційної психології дитинства, розробки прикладних аспектів, методичного інструментарію психологічного супроводу психічного здоров'я дітей та молоді в рекреаційний період, а також пропедевтики у підростаючого покоління знань про своє психічне здоров'я, закладення основ саморозвитку інтелектуального і особистісного та творчого потенціалу дитини.

Перспективним в становленні рекреаційної психології дитинства є розвиток її теоретико-методологічних засад, а також накопичення емпіричних даних, їх узагальнення та систематизація для розробки програм надання практичної психологічної підтримки та розвитку дітей і молоді в рекреаційний період.

Список використаної літератури

1. Декларація прав дитини.
2. Концепція діяльності Державного підприємства «Український дитячий центр «Молода Гвардія»
3. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 вересня 2009 р. Про схвалення Концепції Державної програми розвитку державних підприємств «Міжнародний дитячий центр «Артек» і «Український дитячий центр «Молода гвардія».
4. Демина Л.Д., Ральникова И.А. Психическое здоровье и защитные механизмы личности//Учебное пособие-Изд-во Алтайского гос.университета,2000,-123с.
5. Максименко С.Д. Психічне здоров'я дітей.
6. Симоненко С.Н. Рекреационная психология детства: достижения и перспективы / С.Н.Симоненко, Е.Н.Грек, Е.Н.Костюнина, И.В.Леженко //Наука і освіта.-2014.-№12СХХІХ-С.1-7.